

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ

ΕΡΓΑΣΙΑ

2014

3^ο ΓΕΛ. ΕΥΟΣΜΟΥ Β'6

ΜΕΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

- Η Θεσσαλονίκη είναι η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας. Αποτελεί έδρα της Περιφερειακής Ενότητας Θεσσαλονίκης, της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας Θράκης. Από την ίδρυσή της από τον Κάσσανδρο ως μια ακμάζουσα ελληνιστική πόλη μέχρι την οθωμανική κυριαρχία αξιοποιεί την στρατηγική της θέση και αναπτύσσεται σε μια πολυπολιτισμική πόλη.
- Τον 2ο π.χ. αιώνα η πόλη κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους, όπως και ο υπόλοιπος ελλαδικός χώρος και αποτέλεσε έδρα του ρωμαϊκού θέματος της Μακεδονίας. Η στρατηγική θέση της πόλης διαφαίνεται καταρχήν, όταν επιλέχτηκε ως Αυτοκρατορική πρωτεύουσα στα χρόνια της βασιλείας του Γαλέριου, όταν και κτίστηκε το αυτοκρατορικό παλάτι.
- Μετά την οθωμανική κατάκτησή της από τους Οθωμανούς το 1432, παραμένει στην Οθωμανική αυτοκρατορία για περίπου πέντε αιώνες. Με την εκδίωξη των Εβραίων από την Ιβηρική Χερσόνησο, και τη Βόρεια Ευρώπη, η Θεσσαλονίκη αποκτά την δική της εβραϊκή κοινότητα. Η εγκατάσταση αυτή των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη, ανέδειξε την πόλη ως τη σημαντικότερη παγκόσμια εβραϊκή μητρόπολη μέχρι τουλάχιστον τις αρχές του 20ού αιώνα.

Η ΘΕΣ/ΝΙΚΗ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΕΡΙΠΑΤΟΥΣ

- ❧ 1ος Περίπατος: Από την Παραλία και το Λευκό Πύργο στο σιντριβάνι, στην Αγίου Δημητρίου και την Αγίας Σοφίας
- ❧ 2ος Περίπατος: Από την Αγίας Σοφίας και την Αγίου Δημητρίου στην Ίωνος Δραγούμη και την Παραλία
- ❧ 3ος Περίπατος: Από την Αγορά του Λιμανιού στην Αγίου Δημητρίου, στα Δυτικά Τείχη και το Φρούριο Βαρδαρίου
- ❧ 4ος Περίπατος: Από τα Ανατολικά Τείχη και την Αγίου Δημητρίου στις Παρυφές της Άνω Πόλης – Ολυμπιάδος
- ❧ 5ος Περίπατος: Η Άνω Πόλη από την Ολυμπιάδος στα Τείχη της Ακρόπολης και στις Παρυφές των Ανατολικών Τειχών
- ❧ 6ος Περίπατος: Η Ακρόπολη και το Επταπύργιο

1^{ος} ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- ❧ Λευκός Πύργος – Μουσείο Πόλης: Στη συμβολή του ανατολικού με το θαλάσσιο τείχος υψωνόταν βυζαντινός πύργος, στη θέση του οποίου κτίστηκε στα τέλη του 15ου αιώνα ο Λευκός Πύργος, στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού των οχυρώσεων της πόλης από τους Οθωμανούς την ίδια περίοδο. Σύμβολο της Θεσσαλονίκης, είναι μνημείο συνδεδεμένο στενά με την ιστορία της και με θρύλους, που σχετίζονται με τις διαδοχικές ονομασίες του. Η ονομασία «Φρούριο της Καλαμαρίας» αντικαταστάθηκε τον 19ο αι. με εκείνη του «Πύργου των Γενιτσάρων» και «Πύργου του Αίματος» εξαιτίας της χρήσης του ως φυλακής βαρυποινιτών, τους οποίους εκτελούσαν οι Γενίτσαροι.
- ❧ Ανατολικά Τείχη – προτείχισμα: Διακρίνεται, αποκαλυμμένο, τμήμα του προτειχίσματος του ανατολικού περιβόλου. Τα ανατολικά τείχη κατεδαφίστηκαν το 1889.
- ❧ Εκκλησία Νέας Παναγίας : Ήταν παλιότερα γνωστή και ως Μεγάλη ή Τρανή Παναγία, αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ο σημερινός ναός κτίστηκε το 1727, στη θέση της βυζαντινής μονής της Θεοτόκου, η οποία καταστράφηκε από πυρκαγιά γύρω στο 1690.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΛΕΥΚΟ ΠΥΡΓΟ

- ❧ Εκκλησία Αγίου Κωνσταντίνου: Σύγχρονος ναός στη θέση αρχαιότερου βυζαντινού. Στο παρακείμενο προς βορρά οικόπεδο ανασκάφηκαν οι κερκίδες του ανατολικού σκέλους του Ιπποδρόμου.
- ❧ Εκκλησία Αγίου Αντωνίου: Είναι αφιερωμένη στον Άγιο Αντώνιο το Μέγα και τον Όσιο Αντώνιο, τοπικό άγιο της Βεροίας, προστάτη των φρενοβλαβών. Χρονολογείται στον 18^ο αι
- ❧ Εκκλησία Υπαπαντής: Η σημερινή εκκλησία, τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, είναι ριζικά επισκευασμένη το 1841. Οι πληροφορίες για αυτήν (αρχές 16ου αι.) αφορούν την παραχώρησή της, ως μετόχι της Μονής Αγίας Αναστασίας της Χαλκιδικής.
- ❧ Ανατολικά Τείχη – προτείχισμα: Τμήμα του κυρίου τείχους και του προτειχίσματος της ανατολικής πλευράς, διασώζονται δίπλα στην οδό Εγνατία, προς την πλατεία Συντριβανίου, όπου η «Λεωφόρος» των βυζαντινών κατέληγε στη βασική πύλη των τειχών της πόλης, την Κασσανδρεωτική, από την οποία δεν διασώζεται κανένα ορατό ίχνος.
- ❧ Εκκλησία Παναγίας Δεξιάς: Νεότερη εκκλησία στη θέση του μεταβυζαντινού ναού του Αγίου Υπατίου
- ❧ Το Ανάκτορο του Γαλερίου: Στον αρχαιολογικό χώρο της πλατείας Ναυαρίνου, στο ιστορικό κέντρο της πόλης, σώζονται αποσπασματικά τα ερείπια σημαντικών κτισμάτων, με διαφορετική χρήση το καθένα, τα οποία ανήκουν στο ανάκτορο του Γαλερίου

- ❧ Αψίδα Γαλερίου – Καμάρα: Ανήκει στο Γαλεριανό συγκρότημα. Η Αψίδα, η οποία ανοικοδομήθηκε πριν το 305 μΧ. , για να τιμήσει τους νικηφόρους πολέμους του Γαλερίου κατά των Περσών, υψώθηκε στη συμβολή της Via Regia, της κύριας οδικής αρτηρίας, η οποία διέσχιζε την πόλη από δυτικά προς ανατολικά και της πομπικής οδού που ένωνε τα ανάκτορα με τη Ροτόντα.
- ❧ Ροτόντα: Είναι ένα από τα αρχαιότερα μνημεία της πόλης. Οι δεκαέξι αιώνες ζωής άφησαν τα σημάδια τους σ' αυτό. Η ιστορία του, οι διάφορες ονομασίες του και οι οικοδομικές φάσεις έχουν διαφωτιστεί με επάρκεια από τις αρχαιολογικές, ιστορικές και αρχιτεκτονικές-αναστηλωτικές μελέτες και έρευνες των τελευταίων δεκαετιών, ιδιαίτερα μετά τους σεισμούς του 1978.
- ❧ Εκκλησία Αγίου Παντελεήμονα: Η ταύτισή της είναι προβληματική, αφού η ονομασία της είναι νεότερη. Ιστορικές έρευνες την ταύτισαν ωστόσο με τη Μονή της Θεοτόκου Περιβλέπτου, γνωστής και ως Μονής του κυρ Ισαάκ, από το μοναχικό όνομα του ιδρυτή της, ο οποίος με το όνομα Ιάκωβος διατέλεσε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκη
- ❧ Εκκλησία Αγίου Γεωργίου: Η μικρή εκκλησία βρίσκεται απέναντι από τη δυτική πύλη του περιβόλου της Ροτόντας και είναι μετόχι της Μονής Οσίου Γρηγορίου του Αγίου Όρους. Σε αυτήν μεταφέρθηκαν τα ιερά σκεύη του ναού της Ροτόντας, όταν μετατράπηκε σε τζαμί.

2^{ος} ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- ❧ Πλατεία Αριστοτέλους – άξονας οδού Αριστοτέλους: Κυρίαρχο στοιχείο στην οργάνωση της πόλης, σύμφωνα με το σχέδιο του αποτελούσε η μνημειακή λεωφόρος των Εθνών ή Αγ. Δημητρίου, η σημερινή Αριστοτέλους.
- ❧ Λουτρό της Μεγάλης Αγοράς: Στα τουρκικά έγγραφα συναντάται με πολλές ονομασίες· ως Λουτρό της Μεγάλης Αγοράς, ως Λουτρό των Γυναικών και ως Λουτρό των Εβραίων. Η τελευταία ονομασία, που είναι και η γνωστότερη, οφείλεται στη θέση του λουτρού σε περιοχή όπου κατοικούσαν αποκλειστικά Εβραίοι.
- ❧ Εκκλησία Αγίου Μηνά: Είναι η εκκλησία γύρω από την οποία άρχισε να αναπτύσσεται η αγορά της πόλης από τους βυζαντινούς ακόμη χρόνους. Κατά την τουρκοκρατία ο «Φραγκομαχαλάς» εκτεινόταν δυτικά του ναού.
- ❧ Hamza Bey τζαμί (Αλκαζάρ): Είναι γνωστό στους Θεσσαλονικείς ως Αλκαζάρ, από το όνομα του κινηματογράφου που στεγαζόταν στο εσωτερικό του για αρκετά χρόνια. Πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα δείγματα της οθωμανικής αρχιτεκτονικής στη νοτιοανατολική Ευρώπη, το μεγαλύτερο και μοναδικό στην Ελλάδα τζαμί με περίστυλη αυλή.

KAMAPA KAI POTONTA

- ✧ Εκκλησία Παναγίας Χαλκέων: Παλαιότεροι ερευνητές ταύτιζαν την Παναγία Χαλκέων, εκκλησία του 11ου αιώνα, με την Παναγία Καμαριώτισσα που αναφέρεται σε έγγραφο του 14ου αι. Δεν είναι γνωστό το ακριβές βυζαντινό όνομα, αλλά πιθανότατα ονομαζόταν Παναγία των Χαλκοπρατείων, όπως και η αντίστοιχη στην Κωνσταντινούπολη, αφού από τη βυζαντινή εποχή μέχρι και σήμερα, γύρω από την εκκλησία υπήρχαν εργαστήρια χαλκωματάδων.
- ✧ Αρχαιολογικός χώρος πλατείας Διοικητηρίου : Οι ανασκαφές που έγιναν από τη δεκαετία του 1990 στο χώρο αυτό αποκάλυψαν επάλληλες φάσεις ευρημάτων δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων, όλων των ιστορικών περιόδων της πόλης. Ευρήματα από τη ρωμαϊκή περίοδο, παρεκκλήσι με νεκροταφείο υστεροβυζαντινών χρόνων, κλίβανο υαλουργίας με εξαιρετικό ενδιαφέρον, οικιστικά σύνολα της τουρκοκρατίας και των νεότερων χρόνων.

3^{ος} ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- ✎ Ιστορικός τόπος Λαδάδικων: Η περιοχή πάνω από την οδό Κουντουριώτη ως την οδό Ολυμπίου Διαμαντή (όριο με τη Φράγκικη συνοικία) και από την παλιά οδό Χίου ως την Λήμνου ονομαζόταν επί τουρκοκρατίας Istirá, που σημαίνει αγορά. Σήμερα η περιοχή που περικλείεται μεταξύ των οδών Κουντουριώτη, Αξιού, Αβέρωφ, Ίωνος Δραγούμη, Εδέσσης, Βίκτ. Ουγκώ, Τσιμισκή, Σαλαμίνας, είναι το τμήμα που έχει απομείνει από την Αγορά του Λιμανιού και το οποίο έχει κηρυχθεί προστατευόμενος Ιστορικός Τόπος, γνωστός με την ονομασία Λαδάδικα.
- ✎ Καθολική εκκλησία (4) Το 1742 ιδρύθηκε η πρώτη ενοριακή εκκλησία των καθολικών της πόλης από τους Ιησουΐτες που διηύθυναν την αποστολή έως το 1773. Το 1783 τους διαδέχθηκαν οι Λαζαριστές.
- ✎ Φρούριο Βαρδαρίου: Βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο της περιμέτρου των τειχών, κατασκευάστηκε το 1546 από το Σουλτάνο Σουλεϊμάν το Μεγαλοπρεπή (1520-1566) για την προστασία της δυτικής πλευράς του λιμανιού.

4^{ος} ΠΕΡΙΠΛΑΤΟΣ

- ☞ Ανατολικά τείχη, θέση Νέας Χρυσής πύλης: Η ευθύγραμμη συνέχεια του ανατολικού τείχους, όπως αυτό ανερχόταν από τις πεδινές περιοχές της πόλης, έφτανε στον άξονα της οδού Αγ. Δημητρίου, όπου ανοιγόταν μια από της κύριες πύλες των ανατολικών τειχών, η Νέα Χρυσή πύλη.
- ☞ Κατοικία Μουσταφά Κεμάλ – Ατατούρκ (Τουρκικό Προξενείο): Δίπλα στο κτίριο του Τουρκικού Γεν. Προξενείου, υπάρχει κατοικία με τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, η ιστορική σημασία της οποίας έγκειται στο γεγονός ότι σε αυτή γεννήθηκε ο αναμορφωτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ (1881-1938). Σήμερα λειτουργεί ως Μουσείο.
- ☞ Εκκλησία Παναγίας Λαγουδιανής ή Λαοδηγήτριας: Είναι αφιερωμένη στη Θεοτόκο Ζωοδόχο Πηγή. Η εκκλησία ανακαινίστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα, με δαπάνες του εμπόρου Καυταντζόγλου και κατέλαβε τη θέση παλαιότερου καθολικού γυναικείας μονής, που ήταν μετόχι της Μονής Βλατάδων.
- ☞ Βυζαντινή Κιστέρνα: Είναι ένα μεγάλο τετράπλευρο κτίριο, με ισχυρούς τοίχους, επιχρισμένους εσωτερικά με υδραυλικό κονίαμα για την εξασφάλιση της στεγανότητας.

- ✧ Εκκλησία Προφήτη Ηλία: Η ταύτιση του επιβλητικού σε μέγεθος παλαιολόγειου ναού παραμένει αινιγματική, διότι η αρχική του ονομασία ξεχάστηκε στα πεντακόσια σχεδόν χρόνια δουλείας. Η αφιέρωσή του στον Προφήτη Ηλία είναι νεότερη και οφείλεται στην παρετυμολογία του τουρκικού ονόματός του Saraylı τζαμί.
- ✧ Βασιλική Αγίου Δημητρίου: Κτίστηκε σε χώρο, όπου κατά τα ρωμαϊκά χρόνια υπήρχε ένα συγκρότημα δημοσίων λουτρών. Μέσα σε αυτές τις θέρμες, κατά την παράδοση, την εποχή των διωγμών του Διοκλητιανού φυλακίστηκε, μαρτύρησε και θανατώθηκε ως χριστιανός ο ρωμαίος πολίτης και αξιωματούχος Δημήτριος.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

5^{ος} ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- ✧ Άνω Πόλη: Η περιοχή της Άνω Πόλης, το βορειότερο και ψηλότερο τμήμα του παλιού οικιστικού πυρήνα της Θεσσαλονίκης, διασώζει σημαντικά στοιχεία από τον ιστορικό της χαρακτήρα. Είναι κτισμένη σε έναν λόφο, το “Μπαϊρ”, με βραχώ-δες έδαφος και μεγάλες κλίσεις.
- ✧ Εκκλησία Αγίας Αικατερίνης: Ο κομψός παλαιολόγειος ναός είναι από τους πλέον “άγνωστους” της πόλης, αφού αγνοείται το βυζαντινό του όνομα, αλλά και οι ιστορικές πηγές είναι ιδιαίτερα φειδωλές γι’ αυτόν, όπως συμβαίνει με αρκετές εκκλησίες της πόλης.
- ✧ Εκκλησία Αγίου Νικολάου Ορφανού: Ιδρύθηκε στη δεύτερη δεκαετία του 14ου αιώνα, ως καθολικό μονής, από την οποία σώζονται ελάχιστα τμήματα του προπύλου της επί της οδού Ηροδότου. Σε πατριαρχικά έγγραφα του 1635 και 1638 της Μονής Βλατάδων, μετόχι της οποίας υπήρξε κατά την τουρκοκρατία, απαντάται με την ονομασία «Άγιος Νικόλαος Ορφανός», ή «των Ορφανών» σε κώδικα του 1745.

ΑΝΩ ΠΟΛΗ

6^{ος} ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ

- ☞ Φρούριο του Επταπυργίου (Γεντί Κουλέ): Το φρούριο του Επταπυργίου αποτελεί μετασκευή προϋπάρχοντος βυζαντινού φρουρίου, η οποία έγινε το 1431, αμέσως μετά την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους, όπως αναγράφει η τουρκική επιγραφή πάνω από την κύρια πύλη του κεντρικού πύργου του, όπου υπάρχουν και εντοιχισμένα βυζαντινά γλυπτά σε δεύτερη χρ-ση. Το Επταπύργιο οφείλει το όνομά του, όπως και το αντίστοιχο φρούριο της Κωνσταντινούπολης, στους επτά ορθογώνιους πύργους που το αποτελούν μαζί με τον περίβολο και τον κεντρικό πύργο της εισόδου, που έχει σχήμα Π. Πρόκειται για ένα πολυγωνικό φρούριο, το οποίο σχηματίστηκε στο βορειοανατολικό άκρο της ακρόπολης με την προσθήκη ενός ημικυκλικού σχεδόν τείχους στο περίγραμμα του περιβόλου της, προς το εσωτερικό της ακρόπολης. Η αρχική χάραξη του κλειστού φρουρίου πρέπει να αποδοθεί στην υστεροβυζαντινή περίοδο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ

☞ ΣΥΜΜΕΤΗΧΑΝ: ΟΛΟΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'6.